

Dobřichov-Pičhora: pohřebiště z doby Marobudovy

RNDr. Miroslav Patrik, ÚAM FF MU, Brno, 5457@mail.muni.cz, 25. 5. 2016

Klíčová slova

pohřební ritus, germánská žárová pohřebiště, starší doba římská, dobřichovská skupina grossromstedtské kultury, Markomané, Marobudova říše

Keywords

the burial rite, Germanic cremation burial ground, the early Roman Period, Dobřichov group of the Grossromstedt culture, Markomans, the empire of Marobuduuus

Abstract: Dobřichov-Pičhora: a burial ground from Marobud era

Up to now, 160 cremation graves (dated from 50-25 B. C. to 150-160 A. D.) were found at the site of Dobřichov-Pičhora near Kolín. They started burying their dead here in the early Roman Period B1a horizon (dated from 10-5 B. C. to 20-30 A. D.) and finished in B2/C1 horizon, according to Droberjar's classification. In the area of modern Bohemia the cremation graves dominated over inhumation graves during Eggers phase B1. The graves contained a ceramic or a bronze vessel (an urn) with burned bones (cremation) and grave goods (often intentionally damaged). Graves without urn deposit in a pit were also discovered on Dobřichov-Pičhora cemetery.

Thanks to the excavations, about 160 graves and more than two thousand findings were obtained. Almost half of the graves contained objects produced in the Roman Empire. In the graves many items (artefacts) were found, such as ceramic vessels (hand-built pottery), bronze vessels (cauldrons, buckets, jugs, sieves, ladles...), remains of drinking horns (fittings), brooches (iron, bronze, silver), belt buckles and strap ends, jewellery (two golden rings), pieces of horse harnesses, swords, lances, spears, scissors, razors, needles, spindle whorls, dices, combs and tweezers.

From the historical point of view the burial site belongs to the era when *Marcomannic tribe* came to Bohemia and created the first known state union in this area (dated from 9-6 B. C. to 20 A. D.).

1. Úvod

Lokalita Dobřichov-Pičhora u Kolína s nálezem 160 žárových hrobů a s více než dvěma tisíci artefakty ze starší doby římské (50-25 před n. l. až 150-160 n. l.) představuje typický a převažující pohřební ritus obyvatel tehdejších Čech. Na lokalitě se podle členění E. Droberjara s pohřbíváním začalo v časně době římské od horizontu B1a (10-5 př. n. l. až 20-30 n. l.), který pojmenoval jako dobřichovská skupina, a skončilo na přelomu starší a mladší doby římské v horizontu B2/C1 (150-160 př. n. l. až 180-200 n. l.), tj. v horizontu markomanských válek.

Žárové pohřebiště bylo objeveno v roce 1896 a první odbornou zprávou o něm zveřejnil J. L. Píč. Zjišťovací výzkum zde v roce 1988 ještě prováděl V. Sakař.

Nicméně podrobné vyhodnocení archeologických nálezů provedl až E. Droberjar v roce 1999, který lokalitu na základě analýzy 602 hrobů (566 žárových a 36 kostrových) nalezených v Čechách

z horizontu B1 zařadil mezi doklady grossromstedské kultury germánského obyvatelstva na území dnešních Čech a Německa.

2. Historické souvislosti

Počátek pohřbívání je zařazen do období příchodu Markomanů do Čech z horního toku Labe, kteří zde pod vedením Marobuda vytvořili s dalšími germánskými skupinami první písemně doložený státní útvar – Marobudovu říši (9-6 př. n. l. až 20 n. l.). Toto nové obyvatelstvo osídlilo především severozápadní Čechy, okolí Prahy a české Polabí a splynulo tak s první vlnou germánských přistěhovalců období plaňanské skupiny horizontu A časně doby římské.

Dění v Čechách v té době tak ovlivňuje se svými vojenskými výpravami a diplomacií římská říše i různé „kmeny“ Germánů. Marobud totiž ke spolupráci přesvědčil kromě Markomanů např. i Lugie, Semnony, Hermundury či Langobardy. Nicméně se jeho vojsko nezúčastnilo v roce 9 př. n. l. bitvy v Teutoburském lese (dnešní Kalkriese?), kde nad třemi římskými legiemi pod vedením Vara zvítězili Cheruskové, které vedl Arminius.

Kolem roku 17 n. l. jsou zaznamenány mocenské spory mezi Marobudem a Arminiem, do nichž ovšem římská říše za císaře Tiberia nezasahuje. Nicméně v roce 19 n. l. dobývá Marobudovo sídlo markomanský vůdce Katvald, takže Marobud prchá do Itálie, kde v roce 37 n. l. v Ravenně umírá (ve stejném roce umírá i Tiberius). Jeho říše se rozpadá v roce 20 n. l. a Markomané se pak v letech 50 až 70 n. l. (konec horizontu B1b) přesouvají do horního Porýní a do středního Podunají, tj. na jižní Moravu a na jihozápadní Slovensko.

3. Pohřební ritus v Čechách v horizontu B1

V tomto období výrazně převažovaly žárové hroby nad kostrovými (tvoří asi 6 % všech dosud objevených hrobů). Typický žárový hrob byl popelnicový nebo jámový (spálené kosti s milodary byly zřejmě uloženy v organickém materiálu, který se nedochoval). Většinou byly popelnice keramické, přičemž kovové milodary byly často deformované a nacházely se v popelnici nebo vedle ní.

Z hlediska velikosti lze žárová pohřebiště rozdělit na malá (do 20 hrobů, např. Vrbice), střední (desítky hrobů, např. Tvršice) nebo velká (stovky hrobů, např. Dobřichov-Piňhora se 160 hroby nebo Třebusice s cca 1100 hroby). V okolí těchto pohřebišť se v různé vzdálenosti nacházela germánská sídliště/usedlosti. V případě pohřebiště Dobřichov-Piňhora se osídlení předpokládá ve vzdálenosti asi 800 metrů a v případě pohřebiště Třebusice kolem 1000 metrů od něho.

E. Droberjar dokonce na základě analýzy 566 žárových hrobů (z toho 142 pochází z lokality Dobřichov-Piňhora) vytvořil model čtyř sociálních skupin tehdejšího germánského obyvatelstva v Čechách. Nejvíce hrobů (asi 53 %) má patřit střední vrstvě, třetina hrobů (22 %) představuje bohaté bojovníky a jejich ženy, kolem 13 % hrobů tvoří nižší vrstva a nejbohatší elita byla identifikována ve 2 % hrobů.

Z horizontu B1 bylo v Čechách dosud nalezeno 36 kostrových hrobů (24 lokalit), v Německu 7 hrobů a na Moravě 2 hroby (u Mušova). Byly umístovány mimo žárová pohřebiště nebo jde o osamocené hroby (např. Praha-Bubeneč se 4 hroby). Mrtví byli zřejmě ukládáni do dřevěných rakví a kolem těla měli milodary, přičemž často jde o importy z římské říše. Zbraně v těchto hrobech chybějí, nanejvýše se objevuje kopí. Nevyřešenou otázkou ovšem je, kdo byli tyto odlišným pohřebním ritem „vyčlenění“ nebožtíci. Spekuluje se, že mohlo jít o velmi důležité jedince, nebo o cizince, kteří nepatřili do místní komunity, o (cizí) obchodníky či řemeslníky nebo o osoby jiného náboženství.

4. Archeologické nálezy na pohřebišti Dobřichov-Piňhora

Odkryvem 160 žárových hrobů na lokalitě bylo získáno více než dva tisíce artefaktů, přičemž v téměř polovině hrobů (45 %) byly nalezeny i předměty z římské říše. Hroby se nacházely vedle sebe v řadách, takže musely být tehdy na povrchu označené (bohužel se při jejich odkrývání nedělal žádný plán jejich rozmístění).

Hroby obsahovaly mj. keramické a bronzové nádoby (např. kotle, vědra, konvice, síta, naběračky), spony z různých materiálů, přezky a kování opasek, šperky, části koňského postroje, zbraně, různé drobné předměty (např. nůžky, břitvy, jehly, šídla, pinzety, hřebeny), mince, hrací kameny apod.

Keramické nádoby, které byly vyráběny v ruce bez použití hrnčířského kruhu, typologicky nejčastěji představují klasické teriny, vázovité (nezdobené) teriny a nečleněné teriny.

Hlavním indikátorem datování hrobů jsou spony (železné, bronzové či stříbrné), které jsou jak domácí, tak i norické-panonské a západořímské provenience. Nejběžnějším typem spon tohoto horizontu jsou různé varianty spon s očky.

Nejčastějším artefaktem v hrobech jsou ovšem bronzové jehlice těchto tří typů: s bohatě profilovanou hlavicí a s podélným otvorem skupiny Beckmann IIa, s kruhovým otvorem v kruhovitém mezičlánku skupiny Beckmann IIc a jednoduché jehlice s kulovitou hlavicí a zduřelým krčkem skupiny Beckmann IVb. Téměř v každém hrobě se nachází kování picího rohu.

Bohaté bojovnické hroby Germánů obsahovaly dva opasky, které také nosili Římané. První sloužil na nošení meče a druhý na drobné předměty a k sepnutí oděvu. Typická přezka opasku byla dlouhá s osmičkovitými rámečky, zápony byly germánské nebo noricko-panonské. Ostruhy bývají buď železné typu Jahn 19, nebo bronzové typu Jahn 23.

Celkem bylo identifikováno 104 bojovnických hrobů. V 31 % z nich se našly pouze hroty z kopí, oštěpů nebo ze šípů, v 25 % jen samotný štít a ve 14 % kombinace kopí/oštěpu/šípu se štítem. Celá bojovnická výbava, tzn. i s mečem, byla objevena jen v 11 % všech bojovnických hrobů.

Nicméně ze zbraní se na pohřebišti Dobřichov-Pičhora nejvíce nacházejí zbytky kopí (22 % hrobů se zbraněmi), u kterých převažují hroty se zašpičatělé oválným listem a s dlouhým úzkým listem (oštěpy mívají hlavně hroty s křídélky, aby po jejich vrhnutí udržely potřebný směr).

Z nalezených 22 mečů bylo 14 jednosečných germánských a 10 dvousečných římských. Z hlediska typologie se jedná o typy Bell-Zemplín, Mainz a Newstead a o skupinu Biborski IV.

Ze štítů se dochovaly bronzové a železné kování a štítové puklice. Ty jsou buď kuželovitého typu Zielsing G1 a Zielsing II, nebo s hrotem na konci typu Zielsing B2a. Držadla štítů zastupují především typ Zielsing B1 a typ Zielsing B2.

Téměř polovina žárových hrobů (45 %) obsahovala i římské importy jako jsou kovové nádoby (např. kotle, vědra, mísy na nožce, misky, konvice, pánve, patery, naběračky, cedníky apod.). Také se podařilo najít držadlo zrcátka a fragment schránky k uchování pečeti na listiny (bulla).

5. Shrnutí

Na lokalitě Dobřichov-Pičhora u Kolína bylo objeveno 160 žárových hrobů ze starší doby římské, přičemž pohřbívání zde probíhalo od časně doby římské v horizontu B1a (tzv. dobřichovská skupina grossromstedské kultury) a skončilo v horizontu B2/C1 (tzv. období markomanských válek). V horizontu B1 v Čechách výrazně převažovaly žárové hroby nad kostrovými.

Z historického hlediska je počátek pohřebiště spojen s příchodem Markomanů (hornolabských Svěbů) do Čech, kteří zde pod vedením Marobuda s dalšími germánskými skupinami vytvořili první historicky doložený stát/říši (9-6 př. n. l. až 20 n. l.).

Odkryvem se na lokalitě získalo více než dva tisíce artefaktů, přičemž v téměř polovině hrobů jde o importované římské zboží. Hroby obsahovaly např. keramické nádoby (hlavně teriny) se spálenými kostmi mrtvých osob, užitkové druhy bronzových nádob, zbytky picích rohů, spony, přezky a kování opasků, šperky (např. dva zlaté prsteny), části koňského postroje, meče, zbytky kopí, oštěpů a šípů, nůžky, břitvy, jehly, přesleny, hrací kameny, hřebeny, pinzety apod.

Velké žárové pohřebiště na lokalitě Dobřichov-Pičhora patří svým rozsahem a uceleností nashromážděných artefaktů mezi nejvýznamnější doklady tehdejšího materiálního života germánského obyvatelstva v Čechách ve starší době římské v horizontu B1 až B2/C1.

Literatura

Droberjar, E. 1999: Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs). Fontes archaeologici Pragenses 23. Praha.

Droberjar, E. 2000: Příběh o Marobudovi a jeho říši. Praha.

Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.

Droberjar, E. 2006: Hornolabští Svébové – Markomani. K problematice dalšího vývoje grossromstedtské kultury ve stupni Eggers B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (dobřichovská skupina). Archeologie ve středních Čechách 10, 599-712.

Píč, J. L. 1897: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. PA 17, 479-538.

Salač, V. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a stěhování národů. Praha.